

УДК 37.09.011.242

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.95.4>

Лу Цзе

аспірантка кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті досліджується вплив глобалізації на інтеркультурну комунікацію та інтернаціоналізацію вищої освіти, що створює як нові можливості, так і виклики. Важливість вивчення цього процесу полягає в тому, що успішна інтеркультурна комунікація сприяє встановленню гармонійних міжнародних відносин, розвитку мультикультурних спільнот та подолання етнокультурних бар'єрів. Визначено, що глобалізація, як один із найважливіших процесів сучасності, значно впливає на вищу освіту, трансформуючи її на міжнародному рівні. Установлено, що в умовах соціальних, економічних та культурних змін вища освіта стала важливим механізмом підготовки кваліфікованих фахівців, здатних успішно функціонувати в умовах глобалізованого світу. З'ясовано, що одним із ключових аспектів цього процесу є інтернаціоналізація вищої освіти, яка виявляється в розширенні міжнародного співробітництва університетів, мобільності студентів та викладачів, а також у поширенні освітніх програм, орієнтованих на інтеркультурну взаємодію. Обґрунтовано думку про те, що інтернаціоналізація стає невід'ємним елементом стратегії університетів, які прагнуть забезпечити глобальну конкурентоспроможність та підготувати студентів до роботи у мультикультурному середовищі. З'ясовано, що інтернаціоналізація вищої освіти виявляється у збільшенні числа міжнародних студентів, розвитку програм академічної мобільності, а також розширенні міжнародного наукового співробітництва. Доведено, що цей процес вимагає не лише зміни освітніх програм, а й нового розуміння ролі університетів у глобалізованому світі. Виявлено, що глобалізація не лише надає нові можливості для розвитку освітніх систем, а й створює низку викликів, пов'язаних з адаптацією національних освітніх моделей до міжнародних стандартів, збереженням культурної різноманітності та забезпеченням якості освіти в умовах зростання глобальної конкуренції.

Ключові слова: глобалізація, комунікація, інтеркультурна комунікація, вища освіта, інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. У наш час завдяки безперервному розвитку високих технологій культурні та інші бар'єри руйнуються через використання технологій. Відстань та ізоляція більше не є актуальними і не перешкоджають комунікації. Вплив глобалізації та інтеркультурну взаємодію в останні десятиліття різко посилюється. Стало зручно комунікувати з іншими людьми завдяки одному натисканню кнопки на мобільному телефоні. Людям з різних країн стали легко доступні для обміну товари та інформація. Сьогодні конче необхідно розуміти механізми та особливості інтеркультурної комунікації, вплив певної культури на манеру говорити та мову тіла, а також як використовувати технології для спілкування з людьми на іншого континенту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зростаюча кількість публікацій на тему впливу глобалізації на різні процеси вказує на чималий інтерес до цієї проблематики як серед науковців, так і практиків. В епоху глобалізації інтеркультурна комунікація стає ключовим елементом міжнародної взаємодії в різних сферах: від бізнесу та політики до освіти й соціальних відносин. Цей процес супроводжується інтенсивним вивченням

змін, викликаних глобалізацією, у структурі, змісті та формах інтеркультурної комунікації. У дослідженнях М. Лилик, О. Ротань, Т. Семигінівської та інших підкреслюється, що глобалізація посилює взаємодію між культурами, що призводить до необхідності створення ефективних стратегій комунікації. Висвітленню питань інтернаціоналізації вищої освіти в умовах глобалізації присвячені наукові доробки О. Анісімової, А. Appadurai, S. Beech.

Мета статті полягає в аналізі впливу глобалізації на процеси комунікації між культурами та виявленні ключових тенденцій і викликів інтернаціоналізації системи вищої освіти на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу. Глобалізацію можна розглядати як ситуацію, у якій частини світу, навіть ті, що віддалені одна від одної, взаємопов'язані та впливають одна на одну. Результатом такого впливу є зміна структури економіки, культури і суспільств загалом. За переконанням М. Лилик, «глобалізаційні процеси в сучасному світі призводять до потреби переходу від ієрархічної системи відносин, побудованих на принципах панування й підпорядкування, до побу-

дови системи відносин, що базуються на принципах толерантності, плюралізму та демократії. А це призводить до взаємозалежності культур, народів і цивілізацій, які повинні приймати нові умови світових взаємодій» [6, с. 49].

Епоха глобалізації характеризується двома основними напрямками, у яких розвиваються культури. Один спрямований на зміну звичного способу життя людей. Інший, навпаки, спрямований на розвиток способів, за допомогою яких культура може адаптуватися, щоб захистити свою самобутність. Унаслідок цього глобалізація породжує широкі суперечки серед науковців. Там, де культури спілкуються одна з одною, інколи може бути досягнуто консенсусу з таких питань, як взаєморозуміння, однакові цінності, правильна поведінка та наші обов'язки, але це далеко не завжди так і такої згоди часом буває важко досягти [11].

Нерідко чимало розбіжностей виникає щодо прав людини. На думку західних науковців, права людини є фундаментальним підґрунтям нашої системи цінностей. Для східних же країн вони виглядають досить несумісними з культурними та політичними традиціями. Уникнення таких проблем означає необхідність пошуку сфер спільного інтересу, де глобалізація не загрожуватиме звичаям і традиціям однієї з культур. Майбутнє існування людства залежить від того, як нам вдасться співіснувати та як наша поведінка впливає на всіх нас. Як справедливо підкреслює Т. Семігінівська: «Події, які відбуваються в сучасному світі, не можна назвати глобалізацією в повному розумінні цього слова, оскільки одні держави отримують зиск від входження до глобалізаційних процесів, а інші страждають від цього» [8, с. 46]. Мабуть ще зарано стверджувати, що глобалізація остаточно зітре відмінності між культурами. Проте з плином часу цих відмінностей стає все менше. Глобалізація приносить користь націям, які прагнуть розширити свій вплив, а також полегшує багатонаціональне спілкування.

Жодна окрема нація, навіть якщо вона здається найсильнішою в політичному та економічному відношенні, не має засобів для задоволення культурних та естетичних потреб самостійно й без використання багатонаціональної культурної та духовної спадщини, що передається від інших країн і націй. Сучасний світ неухильно рухається до глобалізації. У зв'язку з цим дискусія про те, як і чому відбувається спілкування між країнами є частиною життя як цілих націй, так і їхніх окремих громадян. У цьому контексті варто навести думку про те, що «поведінка людей у процесі комунікації визначається моделлю світосприйняття, яке формується такими чинниками: неусвідомлення того, що інші культури мають іншу систему цінностей і норм; навколишнє оточення та обставини комунікації» [4, с. 295]. Поширена точка зору стверджує,

що національна та етнічна культури разом утворюють глобальну культуру, тобто мається на увазі, що ви не можете мати національну без інтернаціональної культури. А значить у глобалізованому світі не уникнути комунікації.

Культури піддаються впливу та змінюються через глобалізацію, тому культура стає відомою за межами своїх первісних кордонів. Усі суспільства мають культуру, і саме культура робить людське життя можливим, але культури відрізняються деталями. О. Красівський та Д. Красівський вважають, що «елементи зовнішньої ідентичності контекстів можуть призводити комунікаторів до помилкових висновків і помилок. Наприклад, культура професійного спілкування не тільки в різних країнах, але і в різних регіонах країни різниться за рівнем використовуваної стратегії, дистанційованості між начальником і підлеглим, формальності або неформальності» [5, с. 11].

Інтеркультурна комунікація передбачає обмін та інтеграцію культурних концепцій, цінностей, звичаїв, мов між різними країнами, етнічними групами, регіонами чи соціальними групами. Цей вид комунікації не просто спілкування, а й зіткнення, розуміння та інтеграція культур. Це важливий спосіб просування культурного розмаїття, покращення взаєморозуміння та зміцнення культурних обмінів та співробітництва.

З різних точок зору інтеркультурна комунікація має такі характеристики: по-перше, розбіжності культурного походження. Люди різного культурного походження мають розбіжності у цінностях, звичаях, мовах. Ці відмінності є основою інтеркультурної комунікації. Під час спілкування ми повинні поважати та розуміти культурну належність один одного, щоб уникнути непорозуміння і конфліктів; по-друге, це двоспрямований характер культурного впливу. Інтеркультурна комунікація – це не одностороння передача інформації, а процес взаємного культурного впливу. Різні культури навчаються одна в одній, інтегруються та впроваджують інновації, формують нові цінності та сприятимуть диверсифікованому розвитку світової культури; по-третє, це динамічний характер процесу спілкування. Комуніканти повинні постійно коригувати свої методи та стратегії спілкування, ґрунтуючись на реакціях та відгуках іншої сторони, щоб забезпечити безперербійне спілкування; по-четверте, це мовні бар'єри. Мова є основним інструментом інтеркультурного спілкування, але відмінності між різними мовами можуть утруднити спілкування. Навіть якщо використовується та сама мова, різні діалекти, акценти, мовні звички, вони можуть призвести до погіршення спілкування. Комунікаторам необхідно опанувати мовні навички аудіювання, говоріння, читання та письма, щоб забезпечити безперешкодне спілкування; по п'яте, важливість невербального спілку-

вання. У інтеркультурній комунікації, окрім мовного фактора, обов'язковим та важливим компонентом є невербальне спілкування. Невербальне спілкування включає міміку, мову тіла, жести, погляд і под. Вони можуть передавати багато інформації і іноді навіть більш важливі, ніж мова. Тому варто звертати увагу на відмінності у невербальному спілкуванні, щоб уникнути збоїв у спілкуванні через непорозуміння [13].

Дослідник О. Ротань переконаний, що «основною заслугою впливу глобалізації на розвиток інтеркультурної комунікації є технічний прогрес, який розширив можливості і зняв бар'єри у процесі спілкування на міжнародному рівні» [7, с. 88]. Цифровий ландшафт, що розвивається і його всюдисущість, безсумнівно, сприяли переміщенню та поширенню інформації у всесвітньому масштабі. Освіта також була сформована глобалізацією, коли моделі, яких дотримуються навчальні заклади, стають більш схожими, оцінювання сформованості освітніх компетентностей є транснаціональним питанням, що проявляється в прийнятті стандартизованих показників успішності здобувачів.

В останнє десятиліття минулого століття зростання глобалізації та регіоналізації економік і суспільств у поєднанні з вимогами економіки знань створили контекст для більш стратегічного підходу щодо інтернаціоналізації вищої освіти. Міжнародні організації поставили інтернаціоналізацію на перше місце порядку денного реформ. Інтернаціоналізація стала ключовим фактором змін у вищій освіті як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Цілком погоджуємося з тим, що «міжнародне співробітництво в усьому світі вважається зараз одним із головних показників визначення якості в сфері освіти і науки і, водночас, одним із головних інструментів її забезпечення і підвищення» [3, с. 6].

За словами О. Анісімової «найвідоміша форма інтернаціоналізації вищої освіти – це мобільність студентів – виїзд певного числа студентів для навчання за кордон» [1, с. 100]. Мобільність студентів, науковців та програм, репутація та брендинг, зміна парадигми від співпраці до конкуренції були головними проявами інтернаціоналізації вищої освіти за останні роки. Міжнародна освіта стала індустрією, джерелом доходу та засобом підвищення репутації. Усе перелічене призвело до дедалі більшого домінування англійської мови в дослідженнях, а також у навчанні, створило появу цілої нової індустрії навколо інтернаціоналізації, змусило національні уряди стимулювати міжнародні заклади вищої освіти до співпраці. О. Дрейчук та О. Ільченко дотримуються думки, що «володіти англійською означає те саме, що вміти користуватися комп'ютером, мобільним телефоном і керувати машиною. Яскравими при-

кладами є Китай і Південна Корея, де панує переконання, що національний розвиток залежить від володіння англійською» [2, с. 12].

У нинішньому глобальному суспільстві знань сама концепція інтернаціоналізації вищої освіти стала глобалізованою, що вимагає подальшого розгляду її впливу на політику та практику, оскільки все більше країн і закладів освіти в усьому світі беруть участь у цьому процесі. Інтернаціоналізацію більше не слід розглядати з точки зору вестернізованої, переважно англосаксонської та англомовної парадигми [14]. На сьогодні існує жорстка конкуренція за талановитих іноземних студентів і науковців, а імміграційна політика змінилася від іммігрантів з низькою кваліфікацією до іммігрантів з високою кваліфікацією.

У той час як мобільність усе ще є найбільш домінуючим фактором у політиці інтернаціоналізації в світі, усе більше уваги приділяється інтернаціоналізації навчальних програм дистанційної освіти. Існує також сильний заклик до всеосяжної інтернаціоналізації, яка стосується всіх аспектів освіти інтегрованим способом. Незважаючи на те, що економічні обґрунтування та рейтинги все ще визначають пріоритетність інтернаціоналізації, зараз більше уваги приділяється іншим мотивам її запровадження. Наприклад, увага приділяється інтеграції міжнародних аспектів у механізми забезпечення якості вищої освіти, інституційну політику, пов'язану з програмними результатами навчання здобувачів, а також роботу національних акредитаційних агентств [16].

Традиційні цінності, які спонукали міжнародну діяльність у сфері вищої освіти в минулому, такі як обмін і співпраця, мир і взаєморозуміння, розвиток людського капіталу та солідарність, хоча й досі присутні в лексиці міжнародної освіти, часто відходять на другий план у питаннях конкуренції, прибутку, репутації та брендингу. Дослідниця О. Анісімова застерігає, що «поступово потоки іноземних студентів, які перетинають національні кордони для здобуття вищої освіти, стали сприйматися країнами-реципієнтами скоріше як торгівля ніж допомога, оскільки в багатьох випадках іноземні студенти повністю оплачують своє навчання» [1, с. 101].

Такі реакції були і залишаються важливими проявами занепокоєння щодо конкурентного, елітарного та ринкового напрямку інтернаціоналізації та є закликом приділяти більше уваги якісним аспектам інтернаціоналізації, таким як розвиток громадянства, працевлаштування та покращення якості досліджень, освіти та служіння суспільству. Своїми публікаціями та презентаціями широке коло науковців та практиків міжнародної освіти спонукають адміністраторів до змін. Навмисний процес інтеграції міжнародного, міжкультурного чи глобального виміру в мету та функції освіти викли-

кає серйозне занепокоєння. Інтернаціоналізація не має бути самоціллю, а повинна бути спрямована на покращення якості освіти та робити внесок у розвиток суспільства [10].

Однак процес інтернаціоналізації освіти не позбавлений складнощів. Одним із ключових викликів є проблема нерівності у доступі до міжнародних освітніх проєктів. Високі витрати на навчання за кордоном залишаються істотним бар'єром для студентів з менш забезпечених сімей та країн, що розвиваються. Тому глобалізація, з одного боку, надає нові можливості для освіти, але з іншого – поглиблює соціальну та економічну нерівність. Більше того, нерівномірність розподілу ресурсів між університетами в різних країнах може обмежувати їхню здатність до повноцінної інтеграції в міжнародну освітню спільноту [12].

Глобалізація також суттєво впливає на процеси наукового співробітництва. Університети активно розвивають міжнародні дослідні проєкти, що сприяє обміну знаннями, технологіями та досвідом. Однак така співпраця часто пов'язана з проблемами культурних та організаційних відмінностей, що в свою чергу, може ускладнювати ефективну взаємодію між ученими з різних країн. Крім того, посилення впливу глобальних освітніх рейтингів, таких чинить тиск на університети, змушуючи їх адаптувати свої стратегії до вимог міжнародного конкурентного середовища. У результаті університети, прагнучи покращити свої позиції в рейтингах, часто зосереджуються на кількісних показниках успіху, що може призвести до зниження уваги до якості викладання та розвитку соціальної місії освітніх закладів [9].

Ще одним важливим аспектом глобалізації є загроза втрати культурної різноманітності у вищій освіті. Посилення стандартизації освітніх програм, орієнтованих на глобальні вимоги, може призвести до нівелювання унікальних національних і культурних особливостей університетів. Збереження культурного розмаїття в умовах глобалізації стає найважливішим завданням, що потребує уваги як з боку закладів освіти, так і державних органів. В умовах глобалізації університети повинні прагнути поєднувати міжнародні стандарти зі збереженням своїх культурних традицій. Це особливо актуально для країн, які прагнуть зберегти свою культурну ідентичність, при цьому беручи активну участь у міжнародних академічних процесах [15].

Незважаючи на ці виклики, глобалізація надає університетам унікальні можливості для розвитку. Розвиток онлайн-освіти та масових відкритих онлайн-курсів сприяє розширенню доступності освітніх ресурсів для здобувачів у всьому світі, що дозволяє зробити якісну освіту доступнішою. В умовах глобалізації онлайн-освіта стає важливим елементом освітніх систем, що дозволяє уні-

верситетам охопити ширшу аудиторію та знизити бар'єри, пов'язані з географічним становищем та економічними можливостями студентів.

Висновки і пропозиції. Отже, будучи найважливішим процесом сучасності, глобалізація, значно впливає на процеси взаємодії культур, інтеркультурної комунікації та систем вищої освіти. За умов стрімкого зростання міжнародних економічних, культурних та соціальних зв'язків університети стикаються з необхідністю адаптації до нових вимог глобального світу. Інтернаціоналізація вищої освіти стає ключовим інструментом, що дозволяє університетам успішно інтегруватися у міжнародні академічні процеси та забезпечувати конкурентоспроможність своїх випускників на глобальному ринку праці. Тим не менш, поряд з новими можливостями, які пропонує глобалізація, існують численні виклики та ризики, які потребують подальшого всебічного аналізу.

Список використаної літератури:

1. Анісімова О. Ю. Інтернаціоналізація вищої освіти: моделі та механізми. *Освітня аналітика України*. 2019. № 3(7). С. 97–110.
2. Дрейчук О. В., Ільченко О. А. Мова та комунікація в аспекті глобалізації культур. *Молодий вчений*. 2023. № 1.1(113.1). С. 10–13.
3. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорська, І. Степаненко, О. Шипко / За ред. І. Степаненко. Київ : ІВО НАПН України, 2016. 158 с.
4. Кошелева О. Б., Кравчук О. А., Цисельська О. В. Комунікаційна культура в умовах глобалізації та її вплив на формування іміджу країни. *Питання культурології*. 2021. Вип. 38. С. 287–300.
5. Красівський О. Я., Красівський Д. О. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізації та її вплив на самовизначення українців Закарпаття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 1. С. 8–13.
6. Лилик М. В. Вплив глобалізації на розвиток міжкультурної комунікації в публічному управлінні. *Ефективність державного управління*. 2021. Вип. 3/4(68/69). С. 48–56.
7. Ротань О. Д. Глобалізація та її вплив на розвиток міжкультурної комунікації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. 2009. Вип. 3. С. 85–89.
8. Семигінівська Т. Г. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства. *Вісник СумДУ*. Серія: Філологія. 2007. № 1. Том 2. С. 45–49.
9. Altbach P. The end of civic diplomacy and international education. *International Higher Education*. 2015. Vol. 37. P. 25–26.

-
10. Appadurai A. Grassroots globalization and the research imagination. *Public Culture*. 2000. Vol. 12(1). P. 1–19.
11. Bauman Z. *Globalization: Human consequences*. New York : Columbia University Press, 1998. 160 p.
12. Beech S. E. International student mobility: The role of social networks. *Social and Cultural Geography*. 2015. Vol. 16(3). P. 332–350.
13. Cingi C. C. The Globalization of Communication. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler*. 2018. Vol. 18(3). P. 89–94.
14. De Wit H. Internationalization in higher education: A critical review. *SFU Educational Review*. 2019. Vol. 12(3). P. 9–17.
15. Kim T. Transnational academic mobility, knowledge and identity capital. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 2010. Vol. 31(5). P. 577–591.
16. Van der Wende M. Internationalization policies: About new trends and contrasting policies. *Higher Education Policy*. 2001. Vol. 14(3). P. 249–259.
-

Lu Jie. The impact of globalization on formation of intercultural communication and internationalization of higher education

The article examines the impact of globalization on intercultural communication and internationalization of higher education, which creates both new opportunities and challenges. The importance of studying this process lies in the fact that successful intercultural communication contributes to the establishment of harmonious international relations, the development of multicultural communities and the overcoming of ethno-cultural barriers. It was determined that globalization, as one of the most important processes of modern times, significantly affects higher education, transforming it at the international level. It has been established that in the conditions of social, economic and cultural changes, higher education has become an important mechanism for training qualified specialists capable of successfully functioning in the conditions of a globalized world. It is revealed that one of the key aspects of this process is the internationalization of higher education, which is manifested in the expansion of international cooperation of universities, the mobility of students and teachers, as well as in the spread of educational programs focused on intercultural interaction. The opinion that internationalization becomes an integral element of the strategy of universities that strive to ensure global competitiveness and prepare students to work in a multicultural environment is substantiated. It was found that the internationalization of higher education is manifested in the increase in the number of international students, the development of academic mobility programs, as well as the expansion of international scientific cooperation. It has been proven that this process requires not only a change in educational programs, but also a new understanding of the role of universities in a globalized world. It was found that globalization not only provides new opportunities for the development of educational systems, but also creates a number of challenges related to the adaptation of national educational models to international standards, the preservation of cultural diversity and ensuring the quality of education in the face of growing global competition.

Keywords: globalization, communication, intercultural communication, higher education, internationalization.